

บทที่ ๔

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาพัฒนาการของการให้อภัยโทษในสังคมไทยปัจจุบันมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการให้อภัยโทษในสังคมไทยและ เพื่อศึกษาวิเคราะห์วิวัฒนาการของการให้อภัยโทษบนฐานคิดเรื่องอภัยทานในสังคมไทย ผลการศึกษาสรุปได้ดังต่อไปนี้

๔.๑ สรุปผลการวิจัย

๔.๑.๑ หลักการอภัยทานตามหลักพุทธศาสนา (ธรรมาธิปไตย)

อภัยทานตามหลักพระพุทธศาสนา หมายถึง การให้ความไม่มียก ซึ่งมีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ว่าเป็นมหาทาน ๕ ประการ ก็คือ สีล ๕ นั้นเอง นอกจากอภัยทานเป็นการให้ที่เป็นมหาทานซึ่งเป็นการสร้างบารมีขั้นสูงแล้ว อภัยทานยังมีคุณค่าและความสำคัญในด้านอื่น ๆ อีกหลายประการ แต่ที่สำคัญที่สุดคือ อภัยทานเป็นการพัฒนาจิตใจที่เป็นลักษณะแห่งความก้าวหน้า ของมนุษย์ เป็นการพัฒนาชีวิตที่มีความสำคัญยิ่งสัมมาทิฐิเป็นองค์มรรคองค์แรกจัดอยู่ในหมวดของปัญญาในการที่จะพัฒนาจิตใจให้เกิด อภัยทาน ซึ่งจะเปรียบเสมือนแกนนำหรือหัวจักรที่จะนำพาให้เกิดองค์มรรคอื่นๆ ก่อให้เกิด จริยธรรมการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักอริยมรรค แต่ถึงแม้ว่าองค์มรรคข้ออื่น ๆ นั้น แม้จะไม่ใช่ว่าตัวนำ แต่ก็มีความสำคัญในฐานะเป็นตัวหนุนอยู่เบื้องหลังการทำงานของสัมมาทิฐิ และถ้าไม่มีองค์มรรคข้ออื่น ๆ สัมมาทิฐิก็จะทำงานโดยลำพังไม่ได้ ซึ่งความคิดที่ถูกต้องดังกล่าว ก็จะนำไปสู่ หรือก่อให้เกิดการกระทำ ประพฤติปฏิบัติ ที่ออกมาในลักษณะการกระทำที่เป็นอภัยทาน โดยการแสดงออกถึงการมีเมตตาธรรม ชันติธรรมและการกระทำที่ดำรงอยู่บนหลักของศีล ๕ ซึ่งเป็นการกระทำทางกายและวาจา ที่ไม่เบียดเบียนทั้งชีวิตและทรัพย์สินของผู้อื่นในทุก ๆ ด้านหลักธรรมที่เป็นแนวทางของการปฏิบัติ ซึ่งเป็นกรอบของวิธีการปฏิบัติของอภัยทานคือ พรหมวิหารธรรม สาธารณิยธรรม และสังคหวัตถุ ๔ โดยวิธีการปฏิบัติของอภัยทานนั้นแบ่งออกได้เป็น ทางมโนกรรม ทางวจีกรรม และทางกายกรรม สำหรับการเริ่มต้น

วิธีการปฏิบัติของอภัยทานนั้น ทางมโนกรรมหรือทางใจนั้นถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่มีความสำคัญที่สุดที่จะนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นอภัยทานทางกาย และทางวาจา เพราะการปฏิบัติอภัยทานทางใจนั้นเป็นการเอาชนะใจตัวเอง ที่จะเป็นอิสระออกจากความโกรธ เกลียดอาฆาตเค้น เป็นการปฏิบัติที่รื้อถอนและสลายความยึดมั่นถือมั่นในความคิดของตนเอง ที่เป็นสาเหตุสำคัญอันจะนำไปสู่การเกิดความขัดแย้งขึ้นได้

จากการศึกษาเรื่องเจตนาในทางพระพุทธศาสนากับเจตนาในประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทย ในด้านของความหมาย ความสำคัญ ลักษณะ ประเภทองค์ประกอบ เกณฑ์การตัดสินนั้น ผู้วิจัยพบว่า โดยรวมแล้วสิ่งที่มีความสอดคล้อง และมีความชัดเจน เป็นผลออกมาที่เรียกว่า การกระทำ นั้น จะมีตัวเจตนาเป็นตัวกำหนดทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นทางพระพุทธศาสนา หรือในทางกฎหมายอาญา โดยก่อนที่บุคคลใดๆ ก็ตามจะแสดงสิ่งใดออกมาเป็นการกระทำนั้น ต้องมีการคิด ไตร่ตรอง การหามุ่งใจ การตั้งใจ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็คือ เจตนาที่ปรากฏอยู่ภายในที่จะเป็นตัวกำหนดให้แต่ละคนแสดงพฤติกรรมออกมานั่นเอง แต่ถึงแม้ในความเหมือนที่กล่าวมายังมีความต่างเป็นประเด็นที่ชี้ชัด ถึงความผิดที่ปรากฏ ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาในเรื่องของผล หรือที่เรียกว่ากรรม ที่แสดงออกซึ่งจะชี้ หรือตัดสินได้ว่าบุคคลนั้นๆ กระทำความผิดได้กำหนดไว้ว่าจะแสดงออกมาได้ ๓ ช่องทาง ได้แก่ ทางกาย ทางวาจา ทางใจ และเมื่อบุคคลใดมีเจตนา และได้แสดงออกมาทางช่องทางใดช่องทางหนึ่ง เช่น ทางใจ แต่ไม่ปรากฏออกมาเป็นรูปธรรมให้ใครได้เห็น ตามหลักของเจตนาในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นกรรมที่สมบูรณ์แล้ว แต่ในทางกฎหมายอาญานั้นการที่จะตัดสินลงโทษบุคคลใดก็ตามก็จะต้องปรากฏผลแห่งการกระทำแสดงออกมาอย่างชัดเจน เพียงแต่คิดว่าจะทำ (มีเจตนา) แต่ยังไม่ได้ลงมือ ก็ยังไม่มีความผิดตามที่บัญญัติไว้

สรุปได้ว่า อภัยทานตามหลักพระพุทธศาสนามีบทบาทที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ที่จะนำมาป้องกันและจัดการความขัดแย้งของสังคมไทย เพราะประชาชนโดยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งมีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว จากการศึกษาวิเคราะห์อย่างลึกซึ้ง จนความรู้ที่แตกผลึก ผู้วิจัยได้นำมาเสนอเป็นองค์ความรู้ใหม่ในเรื่องอภัยทานกับการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน ซึ่งเป็นการพิสูจน์ ความเป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ และให้ผลได้ไม่จำกัดกาล (อกาลิโก) ในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ด้วยการแสดงให้เห็นว่า อภัยทานเป็นสิ่งที่ชาวพุทธสามารถปฏิบัติได้จริง เป็นการใช้ปัญญา เพื่อพัฒนาชีวิต พัฒนาจิตใจของเรา สอดคล้องกับข้อเท็จจริงในยุควัตถุนิยมหรือบริโภคนิยม รวมไปถึงสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสังคมไทยปัจจุบัน

๔.๑.๒ หลักการให้อภัยโทษในสังคมไทย (ประชาธิปไตย)

๑. พัฒนาการของการอภัยโทษในสังคมไทยบนฐานคิดเรื่องอภัยทาน

ในสมัยสุโขทัย เนื่องจากการปกครองในอดีตคำว่าพระมหากษัตริย์ มีความหมายเท่ากับคำว่ารัฐ ทรงเป็นผู้นำและคุ้มครองประชาชนในยามสงครามและเป็นผู้ปกครองในยามสงบ พระมหากษัตริย์จึงเป็นผู้ทรงพระราชอำนาจเด็ดขาดแต่พระองค์เดียวในกิจการแผ่นดินทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นกิจการด้านการปกครอง การศาสนา การออกกฎหมายและการพิพากษาคดี หลักฐานจากศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชบางตอน สะท้อนให้เห็นถึงระบบการบริหารทางศาลแบบพ่อปกครองซึ่งเจริญรุ่งเรืองในสมัยสุโขทัยตอนต้น โดยพระมหากษัตริย์ทรงเป็นทั้งที่มาแห่งความยุติธรรมและผู้พิพากษาสูงสุด ทรงพระราชทานความยุติธรรมแก่ราษฎรของพระองค์โดยถ้วนทั่ว ในขณะที่เดียวกันก็ทรงยึดมั่นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเมื่อมีความระหว่างกันก็ได้รับการพิจารณาโดยเที่ยงตรงไม่เข้าข้างฝ่ายใดและไม่ถือว่าใครมีสิทธิเหนือกว่าใครในความยุติธรรม ตามหลักฐานที่ปรากฏในไตรภูมิพระร่วงซึ่งพระมหาธรรมราชาลิไทยได้ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นนั้นผู้นำที่พระมหาธรรมราชาลิไทย ทรงเห็นว่าเหมาะสมคือผู้นำที่มีใช้กษัตริย์นักรบหากเป็นธรรมราชาอันหมายถึงผู้นำที่ใช้ธรรมในการปกครองประชาชน ซึ่งถือว่าเป็นผู้ปกครองที่ปวงชนพอใจและเป็นผู้มีคุณธรรมสูงกว่ากษัตริย์หรือราชาทั้งปวง ในบรรดาธรรมที่พระราชาทรงสั่งสอนท้าวพระยาทั้งหลายนั้น ทศพิชราชธรรม ๑๐ ประการเป็นหัวใจสำคัญของหลักธรรมที่พระมหากษัตริย์ ต้องยึดถือปฏิบัติ และทรงบำเพ็ญทศบารมีเพื่อเป็นเครื่องโน้มน้าวพระราชหฤทัยให้เปี่ยมไปด้วยพระเมตตาธรรม

ในสมัยอยุธยา การดำรงพระราชฐานะอันสูงส่งประดุจเทวราชและเจ้าชีวิตของพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยานั้นไม่เพียงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมการใช้พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ให้เด็ดขาดเป็นที่ล้นพ้นเท่านั้นหากยังนับเป็นรากฐานอันสำคัญยิ่งของการใช้พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษและทำให้พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษมีลักษณะเด็ดขาดเป็นไปตามพระราชอัชฌาศัยและพระราชประสงค์ของพระมหากษัตริย์แต่เพียงพระองค์เดียว อย่างไรก็ตามอิทธิพลของแนวคิดธรรมราชาและการที่ผู้ปกครองต้องยึดมั่นและประพฤติปฏิบัติตามทศพิชราชธรรมและบำเพ็ญทศบารมี พระมหากษัตริย์อยุธยาไม่เพียงอยู่ในฐานะเทวราช

และเจ้าชีวิตที่ทรงพระราชอำนาจอันล้นพ้นเท่านั้น หากยังทรงอยู่ในฐานะธรรมราชาคือทรงเป็นผู้รักษา
 ธรรมและปฏิบัติธรรมให้เห็นประจักษ์ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทั้งปวงในฐานะที่ทรงเป็นองค์
 ศาสนูปถัมภกตลอดจนทรงตั้งมั่นในทศพิธราชธรรมอันเป็นธรรมที่ผู้ปกครองยึดถือปฏิบัติ ดังนั้น
 จึงอาจกล่าวได้ว่า แนวความคิดธรรมราชาเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการยับยั้งการใช้พระราชอำนาจ
 อันล้นพ้นของพระมหากษัตริย์อยุธยาและช่วยปรุงแต่งพระราชอำนาจที่เด็ดขาดนั้นให้ประกอบไป
 ด้วยศีลด้วยทานด้วยพระเมตตาคุณและพระกรุณาธิคุณ โดยนัยนี้การใช้พระราชอำนาจในการ
 พระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์อยุธยา จึงเป็นการผสมผสานกันของแนวคิดเทวราชและ
 ธรรมราชา ซึ่งทรงใช้พระบรมเดชานุภาพประกอบกับพระเมตตา คือ ลงโทษอย่างเด็ดขาดใน
 ความผิดที่ไม่อาจพระราชทานอภัยโทษได้ แต่ก็จะพระราชทานอภัยโทษถ้าอยู่ในวิสัยที่จะทรงพระ
 กรุณา

ในสมัยกรุงธนบุรี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีพระบรม
 เดชานุภาพเหนือชีวิตราษฎรในแผ่นดิน เป็นพระราชชาติเปี่ยมไปด้วยพระราชหฤทัยที่รักและเมตตา
 ต่อราษฎรเสมือนบุตรและธิดาของพระองค์เองเช่นเดียวกับสมัยต้นกรุงรัตน โกสินทร์ รัชสมัยพุทธ
 ยอดฟ้าจุฬาโลกถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแนวความคิดแบบธรรมราชาและ
 แนวความคิดแบบพ่อกับลูก มีบทบาทต่อการใช้พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของ
 พระมหากษัตริย์เป็นอย่างสูง พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕
 ทรงแถลงพระบรมราชาธิบายแก่ใจการปกครองแผ่นดินก่อนที่จะมีพระบรมราชโองการประกาศ
 แต่งตั้งเสนาบดีในวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๓๕ นับถึงบัดนี้เป็นเวลาถึง ๑๐๕ ปีแล้ว ในรัชกาลนี้ได้ตั้ง
 กระทรวงยุติธรรมขึ้น เริ่มมีการปฏิรูปกฎหมายและการพิพากษาอรรถคดีของศาล มีการยกร่างพระ
 ราชกฤษฎีกาว่าด้วยราชประเพณีกรุงสยามอันมีลักษณะใกล้เคียงกับรัฐธรรมนูญที่มีในประเทศ
 ต่างๆ โดยกำหนดให้พระเจ้าแผ่นดินมีราชศักดิ์านุภาพ เป็นที่เกิดของความยุติธรรมที่ระงับซึ่งความ
 ทุกข์ร้อนและทรงพระกรุณาอภัยโทษคนผิดกฎหมายนับเป็นพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัย
 โทษของพระมหากษัตริย์ที่ได้นำมาบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์

พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์หลังเปลี่ยนแปลงการ
 ปกครอง พุทธศักราช ๒๔๓๕ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชบัญญัติ
 ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราวฉบับคณะราษฎรมีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงพระราช

ฐานะและพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญก็ได้บัญญัติรับรองอำนาจในการอภิโหม ให้เป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์คู่เดิมโดยถือเป็นการใช้พระราชอำนาจในทางบริหาร นับว่าเป็นการนำพระราชอำนาจในการพระราชทานอภิโหมของพระมหากษัตริย์มาบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรและมีผลบังคับใช้อย่างจริงจังเป็นครั้งแรกหลังจากได้มีความพยายามที่จะนำพระราชอำนาจในการพระราชทานอภิโหมของพระมหากษัตริย์มาบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรแล้วครั้งหนึ่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหากต้องล้มเหลวลงเพราะมิได้มีการประกาศใช้เป็นกฎหมาย อาจกล่าวได้ว่าพระราชอำนาจในการพระราชทานอภิโหมของพระมหากษัตริย์ในยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้น เมื่อเปลี่ยนมาเป็นพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญแล้ว ยังคงเป็นพระราชอำนาจเด็ดขาดและเป็นพระราชอำนาจเฉพาะพระองค์โดยแท้ นอกจากนั้นยังมีบทบัญญัติ มาตราสำคัญในรัฐธรรมนูญอีกบางมาตราที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของพระราชอำนาจในการพระราชทานอภิโหมของพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดและรูปแบบของการพระราชทานอภิโหมที่ปรากฏในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ไม่ว่าจะเป็นการพระราชทานอภิโหมในรูปแบบของพระบรมราชวินิจฉัย อรรถคดีต่างๆ การพระราชทานอภิโหมแก่ผู้ต้องโทษซึ่งทูลเกล้าฯถวายฎีกาหรือเป็นการพระราชทานอภิโหมเป็นการทั่วไป

๒. การพระราชทานอภิโหมในปัจจุบัน

การอภิโหมมีที่มาจากพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในการพระราชทานความเมตตาการุณาแก่ผู้กระทำความผิด ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดที่ว่าพระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งความความยุติธรรม การอภิโหมเป็นความเมตตาปรานีอันมาจากอธิปไตยหรือประมุขแห่งรัฐ การอภิโหมในไทยเป็นพระราชอำนาจที่สำคัญประการหนึ่งเกี่ยวกับการลงโทษในกระบวนการยุติธรรมเป็นหลักที่มีความสำคัญมีแนวคิดจากหลักธรรมการอภิโหมในพระพุทธศาสนาอันประกอบด้วยพรหมวิหาร ๔ หรือธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ จักรวรรดิวัตรเป็นพระจริยาที่พระเจ้าจักรพรรดิพึงทรงบำเพ็ญสม่ำเสมอ ราชสังคหวัดดู ๔ หรือสังคหวัดดูของผู้ครองแผ่นดินเป็นหลักการสงเคราะห์ประชาชนของนักปกครอง บารมี ๑๐ หรือทศบารมี คือความดีที่บำเพ็ญอย่างพิเศษเพื่อบรรลุซึ่งจุดหมายอันสูงสุด ราชธรรม ๑๐ หรือทศพิธราชธรรมเป็นธรรมของนักปกครอง

ทศพิธราชธรรมเป็นธรรมสำคัญของพระมหากษัตริย์เป็นการแผ่บารมีแห่งองค์พระมหากษัตริย์ไปยังพสกนิกร การอภัยโทษเป็นทางออกสู่ความยุติธรรมเมื่อมีการบังคับใช้ทบัตัญญัติแห่งกฎหมายผิดพลาด การอภัยโทษอาจจะก่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายลดน้อยลง หากผู้มีอำนาจมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับการอภัยโทษและใช้ความกรุณาอย่างไม่มีข้อจำกัดก็อาจนำมาซึ่งความเสื่อมเสียได้ แต่ปรากฏว่าในกฎหมายของนานาอารยประเทศมีหลักการอภัยโทษบัญญัติไว้ในกฎหมายอย่างชัดเจน อันแสดงให้เห็นว่าการอภัยโทษนั้นมีความจำเป็นและมีผลดีมากกว่าผลเสีย การอภัยโทษเป็นวิธีการตามกฎหมายที่มีแนวคิดสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจึงมีแนวโน้มให้การอภัยโทษมีบทบาทสำคัญมากยิ่งขึ้น ส่วนการอภัยโทษเป็นการทั่วไปของไทยนั้นยังพบว่า เมื่อถึงวาระ สำคัญของบ้านเมือง การกำหนดนโยบายการให้อภัยโทษแต่ละครั้งซึ่งเป็นหน้าที่ของฝ่ายบริหาร มักมีการดำเนินการที่กระทำโดยรีบเร่ง เพื่อให้ทันเวลาตามวาระโอกาสนั้นๆ การที่ฝ่ายบริหารดำเนินการในแต่ละวาระย่อมมีผลต่อนักโทษจำนวนมาก การวางนโยบายในการอภัยโทษไม่ปรากฏว่ามีการแสดงความคิดเห็นของสังคมอย่างกว้างขวางหรือให้โอกาสแก่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายในการอภัยโทษในแต่ละวาระเพื่อให้ภาคประชาสังคมได้เข้าไปมีบทบาทร่วมในการกำหนดนโยบาย อันจะเป็นการสะท้อนว่าสังคมต้องการที่จะให้อภัยโทษแก่นักโทษประเภทใดและยังไม่ควรให้อภัยโทษประเภทใดหรือในความผิดอย่างไรเพราะการให้อภัยโทษของแต่ละสังคมในความผิดแต่ละประเภท แต่ละกรณี แต่ละกาลเวลาย่อมอาจแตกต่างกันออกไปตามสภาพสังคมและสถานการณ์ซึ่งต้องกระทำอย่างกว้างขวางทั่วถึงรัดกุมปราศจากการนำไปโฆษณาหาเสียงหรือหาคะแนนนิยมทางการเมืองและจะต้องกระทำไปเพื่อวัตถุประสงค์อันแท้จริงของการอภัยโทษในอันที่จะให้นักโทษมีการแก้ไขฟื้นฟูที่ดีแล้วได้รับการลดหย่อนผ่อนโทษหรือพ้นโทษที่เป็นความต้องการที่จะให้อภัยของสังคมอย่างแท้จริงอันจะนำความสำนึกที่ดีมาสู่นักโทษ การอภัยโทษของไทยนั้นนอกจากจะมีการอภัยโทษตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งประกอบไปด้วย การอภัยโทษโดยทั่วไปและการอภัยโทษเป็นรายบุคคลแล้วยังมีการอภัยโทษตามจารีตประเพณีซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษเป็นอำนาจโดยเด็ดขาด

การพระราชทานอภัยโทษตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้มีการบัญญัติไว้ในภาค ๗ อภัยโทษ เปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา และลดโทษ มาตรา ๒๕๕ ถึง มาตรา ๒๖๗ โดยมีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ ผู้ที่จะขอพระราชทานอภัยโทษได้ จะต้องเป็นผู้ต้องคำพิพากษาได้รับโทษอย่างใด ๆ ที่คดีถึงที่สุดแล้ว โดยผู้ที่จะยื่นเรื่องราวทูลเกล้าฯ ประกอบด้วย ผู้ต้องคำพิพากษาเอง ผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับผู้ต้องคำพิพากษานั้น อาทิเช่น บิดา มารดา บุตร คู่สมรส สถานทูต ในกรณีที่ เป็นนักโทษชาวต่างชาติ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมกรณีที่ไม่มีผู้ใดถวายเรื่องราว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมหรือเมื่อคณะรัฐมนตรีเห็นเป็นการสมควรจะถวายคำแนะนำต่อพระมหากษัตริย์ ขอให้พระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษ โดยการตราเป็นพระราชกฤษฎีกา พระราชทานอภัยโทษ

๒.๒ โทษที่จะได้รับพระราชทานอภัยโทษ ตามบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๕๕ กำหนดไว้แต่เพียงว่าผู้ต้องคำพิพากษาได้รับโทษอย่างใด ๆ โทษในที่นี้จึงหมายถึงโทษตามประมวลกฎหมายอาญา คือ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สิน

๒.๓ การยื่นเรื่องราวทูลเกล้าฯถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษ ผู้ถวายเรื่องราวทูลเกล้าฯซึ่งต้องโทษจำคุกหรือถูกกักขังอยู่ในเรือนจำ ทัณฑสถาน สถานกักขัง ให้ยื่นต่อพัศดีหรือผู้บัญชาการเรือนจำ โดยผู้รับจะต้องออกใบรับให้แก่ผู้ยื่นเรื่องราว สำหรับนักโทษทหารให้ยื่นที่เรือนจำทหาร ผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับผู้ต้องโทษสามารถยื่นเรื่องราวทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาผ่านไปที่เรือนจำ ทัณฑสถาน สถานกักขังกระทรวงยุติธรรม เรือนจำทหารกระทรวงกลาโหม สำนักเลขาธิการ กรมราชทัณฑ์ หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง อาทิ กระทรวงมหาดไทย สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี กระทรวงการต่างประเทศ เป็นต้น กรณีไม่มีผู้ใดถวายเรื่องราวและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมหรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม (สำหรับนักโทษทหารที่ถูกควบคุมตัวอยู่ในเรือนจำทหาร) เห็นเป็นการสมควรจะถวายคำแนะนำต่อพระมหากษัตริย์ขอให้พระราชทานอภัยโทษผู้ต้องคำพิพากษา

๒.๔ การทูลเกล้าฯการบังคับโทษ กรณีผู้ต้องโทษที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ประหารชีวิต เจ้าหน้าที่จะนำตัวผู้นั้นไปประหารชีวิตเมื่อพ้นกำหนดหกสิบวันนับแต่วันฟังคำพิพากษาเว้นแต่ผู้

ต้องโทษต้อง มีการยื่นเรื่องราวทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษ ผู้ต้องโทษเป็นหญิงมีครรภ์ จะต้องรอให้คลอดบุตรเสียก่อน ผู้ต้องโทษเกิดวิกฤตจิตก่อนถูกประหารชีวิตให้รอการประหารชีวิตไว้ก่อนจนกว่าผู้นั้นจะหาย ถ้าผู้วิกฤตจิตนั้นหายภายหลังปีหนึ่งนับแต่วันฟังคำพิพากษาถึงที่สุด ให้ลดโทษประหารชีวิตลงเหลือจำคุกตลอดชีวิต เมื่อมีการถวายเรื่องราวหรือคำแนะนำขอให้พระราชทานอภัยโทษจะทุเลาการประหารชีวิตไว้จนกว่าจะพ้นกำหนดหกสิบวัน นับแต่วันที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมถวายเรื่องราวหรือคำแนะนำขึ้นไป แต่ถ้าทรงยกเรื่องราวให้จัดการประหารชีวิตก่อนกำหนดได้ ส่วนโทษจำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์สินผู้ต้องโทษที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว การยื่นเรื่องราวทูลเกล้าฯ ขอรับพระราชทานอภัยโทษไม่เป็นผลให้มีการทุเลาการลงโทษ

๓. ผลของการได้รับพระราชทานอภัยโทษ

การพระราชทานอภัยโทษโดยเด็ดขาดแบบไม่มีเงื่อนไข จะไม่มีบังคับโทษต่อไป ถ้าเป็นโทษปรับที่ชำระแล้วให้คืนค่าปรับนั้นทั้งหมด การพระราชทานอภัยโทษที่เปลี่ยนจากหนักเป็นเบาหรือลดโทษ โทษที่เหลือยังต้องบังคับต่อไป การพระราชทานอภัยโทษในการกระทำผิดครั้งหนึ่งแล้วผู้ได้รับพระราชทานอภัยโทษได้กระทำความผิดอีกครั้งหนึ่งการอภัยโทษนั้นมิใช่เหตุที่จะทำให้ศาลไม่พิพากษาเพิ่มโทษหรือไม่รอการลงอาญาและการพระราชทานอภัยโทษไม่ทำให้ผู้ได้รับการพระราชทานอภัยโทษพ้นจากความรับผิดชอบในการต้องคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินหรือค่าทดแทนตามคำพิพากษา

๔.๒ ข้อเสนอแนะ

๔.๒.๑ ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “พัฒนาการของการให้อภัยโทษในสังคมไทยปัจจุบัน” ผู้วิจัยเห็นว่ามีความประเด็นที่ควรค่าแก่การเสนอแนะเพื่อให้เกิดผลเชิงพัฒนา (Research and Development) ในลำดับต่อไปนี้

๔.๒.๑.๑ ในฐานะที่ประเทศไทยเป็นประเทศที่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา ทั้งภาครัฐและเอกชนควรจะร่วมมือกัน มีการส่งเสริม และเผยแพร่ให้ประชาชนนำหลักการและวิธีการของอภัยทาน และอโหสิกรรม อันเป็นการประยुต์และบูรณาการหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อนำมาจัดการกับปัญหาต่างๆ ในสังคมไทยปัจจุบัน เพื่อให้เป็นไปตาม

หลักการและเหตุผลดังกล่าว จึงสมควรจัด อภัยทานให้เป็นวาระสำคัญในนโยบายของรัฐ เพื่อจะได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์ต่อไป

๔.๒.๑.๒ ในการตราพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษในแต่ละครั้ง เป็นผลทำให้มีผู้ต้องโทษได้รับการพระราชทานอภัยโทษปล่อยตัวเป็นจำนวนมาก ควรจัดมาตรการรองรับก่อนการปล่อยตัวเพื่อเตรียมความพร้อม เช่น ที่อยู่อาศัย ฝึกอบรมอาชีพกับผู้ต้องโทษที่ได้รับการปล่อยตัวเพื่อจะได้ไปประกอบอาชีพไม่ให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับสังคมในภายหลังได้

๔.๒.๑.๓ ประเมินผลและติดตามผู้ที่ถูกปล่อยตัวหลังได้รับพระราชทานอภัยโทษทุกระยะ ๖ เดือน เพื่อนำผลมาพิจารณาช่วยเหลือผู้ที่มีปัญหาต่อไป

๔.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ในการทำวิจัยครั้งนี้ มุ่งเน้นไปที่การศึกษาในเชิงคุณภาพเรื่อง พัฒนาการของการให้อภัยโทษในสังคมไทยปัจจุบัน ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงวิเคราะห์ด้านเอกสารเท่านั้น แต่ยังขาดการศึกษาวิจัยเชิงทดลองในภาคสนาม ที่จะมุ่งเน้นการปฏิบัติคือ ผู้ที่ได้รับการอภัยโทษแล้ว ในการดำเนินชีวิตจริง นั้นสามารถที่จะนำไปจัดการปัญหาของตนเองในชีวิตประจำวัน เพื่อที่จะได้แสดงว่า รูปแบบของอภัยทานและอโหสิกรรมตามหลักพระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผลมากน้อยเพียงใด เพื่อที่จะเป็นประโยชน์ต่อสังคม และประเทศชาติต่อไป